

JANA ZBAČNIK, BOJKO BUČAR IN MILAN BRGLEZ

STATUS PRAVICE DOSTOPA DO ODPRTEGA MORJA V MEDNARODNEM PRAVU

Ljubljana, 2008

4.4.3 Razmejitev zaliva Fonseca: razmejitev med Hondurasom in Salvadorjem – intervencija Nikaragve (1986)

Leta 1986 sta Salvador in Honduras sklenila Posebni sporazum, v katerem sta petčlanskemu senatu Meddržavnega sodišča naložila (Evans 1992: 897), da določi kopensko mejo na šestih nerazmejenih odsekih ter pravni status spornih otokov in morskih prostorov (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: Special Agreement 2. čl.).⁹⁷ Tri leta pozneje je Nikaragva na temelju 62. člena Statuta Meddržavnega sodišča vložila prošnjo za intervencijo z utemeljitvijo, da bo končna odločitev Sodišča o drugem in tretjem vprašanju neizogibno zadevala tudi njene interese.⁹⁸ Salvador je intervenciji nasprotoval, Honduras pa je bil pripravljen dovoliti Nikaragvi, da predstavi svoje stališče o režimu v zalivu Fonseca. Sodišče je na temelju podrobne analize prvič v svoji zgodovini odobrilo prošnjo za intervencijo, vendar je Nikaragvi le-to omejilo zgolj na vprašanje pravnega statusa voda v Zalivu (Evans 1992: 898–905).

Za potrebe obravnavane tematike je zanimiva le rešitev glede morskih prostorov v zalivu Fonseca in njegovi okolici, zato se osredotočam izključno na ta del sodnega postopka in rzsodbe.⁹⁹

4.4.3.1 Okoliščine

Zaliv Fonseca se nahaja na pacifiški obali Srednje Amerike. Severozahodni rob Zaliva je pod suverenostjo Salvadorja, jugovzhodni sodi pod Nikaragvo, obala notranjosti Zaliva, med ozemljem Salvadorja in Nikaragve, pa pripada Hondurasu (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 382). Zaliv Fonseca je sorazmerno majhen, njegova obala pa je v notranjosti močno razčlenjena in obdana s številnimi otoki in čermi. V Zaliv vodijo zgolj štiri plovne poti in

97 Leta 1972 sta Salvador in Honduras prekinila oborožen spopad za teritorialno mejo in se dogovorila o razmejitvi precejšnjega dela ozemlja med obema državama. Ostalo je le šest spornih področij, o katerih se državi nista uspeli sporazumeti, zato sta leta 1980 sklenili mirovno pogodbo, ki je med drugim ustanovila mešano komisijo za rešitev vprašanja o spornih kopenskih predelih ter za določitev statusa otokov in pomorskih prostorov. Pogodba je mešani komisiji nadalje določila petletni rok za sklenitev sporazuma. V primeru, da ta pogoj ne bo izpolnjen, pa sta se stranki dogovorili o predaji spora v rzsodbo Meddržavnemu sodišču (Philipp 1997: 121).

98 V 62(1). členu je zapisano: »Če je kakšna država mnenja, da bi s sodbo v kakšnem sporu mogel biti prizadet kakšen njen interes pravne narave, sme predlagati Sodišču, da ji dovoli intervenirati v postopku« (Meddržavno sodišče 1945).

99 Rzsodba Meddržavnega sodišča med Hondurasom in Salvadorjem iz leta 1992 je po navedbah Kwiatkowske (1997: 99) po številu zapisanih besed najobsežnejša rzsodba v zgodovini te sodne institucije.

le dve od teh sta primerni za velika tovorna plovila (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 383).

Kot je ugotovilo Sodišče, obe stranki v postopku, intervenirajoča stran in tudi drugi opazovalci soglašajo, da ima Fonseca status »zgodovinskega zaliva«, njegove vode pa status »zgodovinskih voda« (*ibidem*).¹⁰⁰ Iz tega sledi, da je potrebno raziskati zgodovino Zaliva zato, da se ugotovi, kakšen režim je v teh vodah najprimernejši (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 384).

Od odkritja Zaliva leta 1522, pa do nastanka samostojnih držav Salvadorja, Nikaragve in Hondurasa leta 1821, je bil Fonseca pod špansko krono.¹⁰¹ Tako je bil večino svoje zgodovine zaliv ene države, s katerega vodami je upravljala le španska oblast. Ob osamosvojitvi so trije novonastali subjekti pravice nad vodami Zaliva, kot tudi nad ozemljem, pridobili s sukcesijo od Španije (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 385). Posledično je za določitev režima pomembno ugotoviti pravno stanje voda v Zalivu leta 1821 (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 386), za kar sta leta 1917 Salvador in Nikaragva zaprosili Srednjeameriško meddržavno sodišče (*Central American Court of Justice*) (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 387). Le-to je prišlo do zaključka, da je Fonseca zgodovinski zaliv z lastnostmi zaprtega morja (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 390), katerega vode so, z izjemo teritorialnega pasu treh milj in iz leta 1900 razmejenega dela med Hondurasom in Nikaragvo, v skupni lasti (*kondominiju*)¹⁰² vseh treh obdajajočih ga držav (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 392 in 396).¹⁰³ Eden glavnih razlogov za takšno odločitev je bila, po oceni Meddržavnega sodišča,

100 Opredelitev pojma *zgodovinski zaliv* ni mogoče najti ne v Ženevski konvenciji iz leta 1958, kot tudi ne v UNCLOS-u. Dokaj skopo pa je ta pojem opredelilo Meddržavno sodišče: »S pojmom 'zgodovinske vode' se navadno označuje tiste, ki pod režim notranjih voda sodijo zgolj zaradi obstoja 'zgodovinskega naslova'« (Fisheries Case 1951: 130) in še: »[področje zgodovinskih voda] ureja obče običajno mednarodno pravo, ki za vode z zgodovinskim naslovom ne predpisuje enotnega režima, pač pa specifičnega glede na vsak primer posebej« (Continental Shelf 1982: 74, para. 100).

101 Zaliv je odkril španski pomorščak Andres Nino in ga poimenoval po Juan Rodriguez de Fonsecu, škofu Burgosa, ki je bil pokrovitelj njegove odprave (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 385).

102 Kondominij, latinsko *condominium*, je ozemlje, nad katerim istočasno dve ali več držav izvršujejo skupno oblast na temelju mednarodnega sporazuma (Ibler 1987: 45).

103 Srednjeameriško sodišče je *kondominij* utemeljilo kot sledi: »V času osamosvojitve Hondurasa, Nikaragve in Salvadorja v zalivu Fonseca ni bilo nikakršnih meja. In čeprav odsotnosti predhodne razmejitve ne sledi vedno solastništvo skupnosti, je jasno, da pa je njena odsotnost v pravnem smislu nujna predpostavka za nastanek skupnosti«. Sodišče je zaključilo z ugotovitvijo, da so vode zaliva tudi po osamosvojitvi ostale nerazmejene in v skupni, miroljubni uporabi vseh obrežnih držav, kar v tem primeru dokazuje obstoj solastniške skupnosti (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 400).

potreba, da se »v večdržavnem zaprtem Zalivu zagotovi izvajanje pravice po dostopu iz odprtega morja za vse tri države« (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para 395).

4.4.3.2 Pravni problem s stališča posameznih strani v sporu

Bistvo spora med tremi obalnimi državami je bilo v njihovem nasprotujočem si odnosu do odločitve iz leta 1917, po kateri je zaliv Fonseca *kondominij*. Po eni strani je koncept solastništva močno odobral Salvador,¹⁰⁴ po drugi strani pa sta temu konceptu nasprotovala Nikaragva in Honduras, slednji z utemeljitvijo, da je vzpostavitev takšnega režima mogoča le ob pristanku vseh treh držav. Honduras se je nadalje skliceval na dejstvo, da ga Razsodba iz leta 1917 ne zavezuje, ker ni bil stran v postopku, intervenirajoča Nikaragva pa je trdila, da z Razsodbo ni zavezana zaradi njenega stalnega nasprotovanja takšni rešitvi (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 398–9).

Alternativna rešitev kondominiju, ki jo je predlagal Honduras, je v Zalivu predvidevala vzpostavitev režima »skupnih interesov« (*community of interests*), ki bi zadeval predvsem navigacijske pravice (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 406). Takšen režim bi ne le omogočal razmejitev voda v Zalivu, pač pa le-to celo zahteval. Da je razmejitev nujna, je Honduras utemeljeval z nesoglasji in zastoji pri uresničevanju skupnih dejavnosti v Zalivu ter z različnimi incidenti med plovnimi objekti treh držav v vodah Zaliva, kar je pripisal negotovosti, ki po njegovem mnenju izhaja iz nerazmejenosti (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 408).

4.4.3.3 Naloga Sodišča in razsodba

Naloga Sodišča v zvezi z določitvijo režima v zalivu Fonseca je bila dvodelna. V prvem delu je moral sodni senat razjasniti pravni status Razsodbe iz leta 1917, v drugem delu pa določiti režim v obravnavanem Zalivu. Glede prvega je razsodil, da je dokument iz leta 1917 veljavna sodba pristojnega sodišča, nasprotovanje Nikaragve pa je zavrnil z utemeljitvijo, da razočarana stran s protestom ne more ovreči pravnomočne razsodbe. Na podlagi tega je Sodišče zapisalo, da: »naj senat upošteva Sodbo iz leta 1917 kot pomembno *precedenčno* odločitev pristojnega sodišča in, kakor zapisuje 38. člen Statuta Meddržavnega sodišča, kot pomožno sredstvo za ugotavljanje pravnih pravil« (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 402–3).

104 Salvador je potrebo po solastništvu utemeljeval s specifično naravo Zaliva, katerega geografske značilnosti, še zlasti njegova oblikovanost in majhnost, ne dopuščajo delitve (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 409).

Odločitev glede drugega dela se je v veliki meri opirala na tisto iz prvega. Tako je v končnem dokumentu zapisano, da Sodišče glede režima zgodovinskih voda v Fonseci zavzema stališče, enako tistemu, ki je zapisano v Odločitvi iz leta 1917: »Senat ugotavlja, da so vode v Zalivu, razen morskega pasu širine treh milj,¹⁰⁵ zgodovinske vode in subjekt enakopravne suverenosti treh obalnih držav« (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 404). Tako je Sodišče zavrnilo stališče Hondurasa, po katerem bi bil režim »skupnih interesov« boljša rešitev kot solastništvo, saj je, kot je zapisalo, slednji skoraj popoln pravni institut za uresničitev ciljev režima »skupnih interesov«, ker zagotavlja enakost uporabnikov voda pri izvajanju njihovih skupnih pravic ter onemogoča privilegiranost ene od strani (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 407).

V nadaljevanju je Sodišče svojo razsodbo utemeljilo tudi z načelom pravičnosti: *Kondominij* omogoča prisotnost vseh treh subjektov na črti, ki zapira Zaliv. Prav ta prisotnost pa preprečuje, da bi bil Honduras obdan z vodami drugih dveh držav in tako prikrajšan za njegove pravice, ki se nanašajo na odprto morje zunaj Zaliva. Takšna rešitev pa se zdi, tako Sodišče, edino pravična (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 418).

4.4.3.4 Ocena

Obravnavana Razsodba na prvi pogled morda vzbuja vtis, da vsebinsko ne sodi v okvir obravnavane tematike, vendar pa poglobljena analiza razkrije prav nasprotno. Rešitev v zalivu Fonseca predstavlja primer alternativnega dogovora, s katerim so vse tri nanj meječe države, Salvador, Honduras in Nikaragva, dobile pravico do izvrševanja suverenosti nad koridorjem in do skupnega upravljanja morja od svojih notranjih do odprtih voda (Grbec povzet po Škerl 2004: 20). Sodišče se je na več mestih sklicevalo na načelo pravične rešitve in pravico vseh treh držav, še zlasti Hondurasa, po dostopu do odprtih voda. S temi načeli je med drugim tudi utemeljilo svojo končno odločitev ter tako še enkrat potrdilo, da mednarodno pravo posredno, preko načela pravičnosti, stremi k razmejitvam, ki omogočajo državam čim širši dostop do morskih prostorov, ki se raztezajo za njihovim teritorialnim morjem. Ne nazadnje pa na obravnavano razsodbo lahko gledamo tudi kot na spodbudo za iskanje inovativnih rešitev za doseg istega cilja: pravične razmejitve.

105 Vsaka od treh držav poseduje morski pas, ki je od obale oddaljen tri milje. Vendar pa ta pas, po mnenju Sodišča, ne moremo označiti za teritorialno morje posamezne države, saj mu ne sledita epikontinentalni pas in odprto morje ali IEC. V bistvu, tako Sodišče, ima vlogo ločnice teritorialnega morja črta, ki zapira vhod v Zaliv. Pas treh milj je namesto tega opredeljen za notranje vode obalnih držav, ki niso pod skupno oblastjo vseh treh subjektov (Land, Island and Maritime Frontier Dispute 1992: para. 416).

